
I.B. Кременовська

Інститут економіко-правових досліджень НАН України

ПЛАГІАТ У НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ: МЕТОДИ ВІЯВЛЕННЯ ТА ВИКОРІНЕННЯ

Дослідження присвячено розв'язанню проблеми використання у наукових публікаціях текстових запозичень без посилання на їх авторів (плагіату). Показано негативні наслідки для наукових видань, де редакційними колегіями не організовано належним чином роботу із забезпечення відповідної якості й «чистоти» опублікованих праць. На практичних прикладах запропоновано прості й економічні способи виявлення плагіату у наукових працях.

Ключові слова: наукові публікації, плагіат, текстові запозичення, рецензування.

Одночасно зі збільшенням кількості вищих навчальних закладів та інших суб'єктів надання послуг у сфері вищої освіти (зокрема різного роду громадських організацій) зростає й кількість заснованих ними друкованих засобів масової інформації — наукових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень. Однак при цьому залишається очевидним брак якісних наукових публікацій, які складають зміст цих видань. Наразі замало дійсно цікавих наукових творів, у яких актуалізувалися би ті чи інші наукові проблеми та, відповідно, пропонувалися конкретні шляхи їхнього розв'язання.

Деякі автори, на жаль, вважають нормою такий примітивний і формальний підхід до апробації результатів власних наукових досліджень: взяти якусь частину тексту дисертації — подати до того чи іншого наукового видання — відобразити результат публікації в авторефераті. Цей підхід призводить до того, що на наукову періодику не повною мірою поширюються закони діалектики, зокрема кількісні зміни не переходять у якісні, та й за формального підходу цього статися просто не може.

Слід з усією неупередженістю визнати, що не в усіх редакційних колегіях наукових видань належним чином організовано систему внутрішнього рецензування наукових творів, які приймаються від авторів. Безперечно, сформувавши черговий номер видання та вчасно подати його до видавництва — завдання важливе й відповідальне, але не менш принциповим питанням залишається й забезпечення відповідної якості його змісту, адже в іншому разі видання навряд чи може вважатися конкурентоздатним серед інших або визнаватися популярним і авторитетним.

Унаслідок цього трапляються випадки опублікування авторами творів, які містять запозичення з праць інших науковців (плагіат), елементи компіляції або, що нічим не ліпше, — пустопорожні твердження та «переспівування» під своїм ім'ям думок інших фахівців. Як приклад, у березні 2014 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.142.02 Міжрегіональної академії управління персоналом було захищено антинаукове за своїм змістом, шахрайське «дослідження» — йдеться про докторську «дисертацію» (тут і далі слова «дисертація», «дослідження» тощо під час згадки про зазначеного автора наводитимуться лише у лапках — *прим. І. К.*) за темою «Адміністративно-правові аспекти нормотворчості публічної адміністрації в Україні», автором якої є підполковник міліції Делія Юрій Володимирович — кандидат юридичних наук, доцент, який на теперішній час займає посаду викладача кафедри конституційного та міжнародного права Донецького юридичного інституту МВС України.

Після безпосереднього ознайомлення зі змістом автореферату й тексту «дисертації» мною було направлено листи на адресу Міністерства освіти і науки України, Державної атестаційної колегії, а також членів науково-експертної ради з викладом низки виявлених порушень вимог підготовки такого різновиду досліджень. При цьому безперечно показовим є те, що органи державної влади, а саме суб'єкти управління у галузі освіти і науки, на сьогоднішній день починають «повертатися обличчям» до громадян і реагувати на такі звернення належним чином, чого практично не траплялося за попереднього режиму та до Революції Гідності. Так, за результатом розгляду звернень (усього протягом 2014 р. мною було направлено три листи з додатками більш ніж на 100 аркушах) на рівні Державної атестаційної колегії було прийнято рішення про проведення експертизи дисертаційного «дослідження» Ю.В. Делії, для чого було створено комісію. Ця робота потребувала багато часу, проте її підсумки дозволяють впевнено твердити: час не було витрачено марно. Коли минув майже рік з дня захисту Ю.В. Делією його шахрайської «дисертації», 26 лютого 2015 р. (наказ МОН України № 217 «Про затвердження рішень Атестаційної колегії Міністерства щодо присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань») було оголошено підсумки проведеної роботи: скасовано рішення вченої ради Д 26.142.02 ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом», а дисертантові було відмовлено у видачі диплома доктора юридичних наук без права повторного захисту. У п. 7 згаданого наказу йдеться про те, що на підставі ч. 6

ст. 6 Закону України «Про вищу освіту» та п. 26 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника у зв'язку з порушенням пункту 14 Порядку щодо використання текстових запозичень, ідей, наукових результатів і матеріалів інших авторів без посилання на джерело, що виявлено під час проведення Міністерством експертизи дисертації здобувача наукового ступеня доктора юридичних наук Делії Ю.В. офіційних опонентів було позбавлено строком на два роки права участі в атестації наукових кадрів, а наукового консультанта на цей само термін позбавлено права участі у підготовці наукових кадрів.

Серед документальних підстав, які слугували основою для прийняття цього справедливого рішення, стали, у тому числі, і підготовлені особисто мною матеріали, зокрема порівняльна таблиця щодо наявності текстових запозичень у тексті «дисертаційної роботи» Ю.В. Делії, фрагменти якої (враховуючи обмеженість обсягу тексту цієї доповіді) наведено у таблиці.

Порівняльна таблиця щодо наявності текстових запозичень у тексті «дисертаційної роботи» Ю.В. Делії

Оригінальний текст	Текст дисертації Делії Ю.В.
<p>Монастирська М.В. Ідея толерантності та її розвиток у історії політико-правової думки / М.В. Монастирська // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2009. — № 3. — С. 39—47. <i>Стор. 45—46:</i> Такими, наприклад, є: Міжнародний пакт про громадянські й політичні права; Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; Конвенція про попередження злочину геноциду й покарання за нього; Конвенція про права дитини; Конвенція 1951 року про статус біженців і Протокол 1967 року, що стосується статусу біженців, а також регіональні правові акти в цій сфері; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських і принижуючих гідність видів поведіння й покарання; Заключний акт наради з безпеки й співробітництва в Європі (Гельсінкі, 30 червня — 10 серпня 1976); Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості й дискримінації на основі релігії або переконань (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 листопада</p>	<p>стор. 99—102:</p> <p><i>Стор. 100—101:</i> До таких відноситься: Міжнародний пакт про громадянські й політичні права [290], Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права [291], Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації [289], Конвенція про запобігання злочину геноциду й покарання за нього [209], Конвенція про права дитини; Конвенція 1951 року про статус біженців і Протокол 1967 року, що стосується статусу біженців [212], Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок [210], Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання [211], Заключний акт наради з безпеки й співробітництва в Європі (Гельсінкі, 30 червня — 10 серпня 1976 року) [163], Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості й дискримінації на основі релігії або переконань (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН</p>

Продовження таблиці

Оригінальний текст	Текст дисертації Делії Ю.В.
<p>1981 року); Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин; Декларація про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму; Віденська декларація й Програма дій Всесвітньої конференції про права людини; Декларація й Програма дій, прийняті на Всесвітній зустрічі на вищому рівні в інтересах соціального розвитку, що відбулася в Копенгагені; Декларація ЮНЕСКО про расу й расові забобони; Конвенція й Рекомендації ЮНЕСКО про боротьбу з дискримінацією у сфері освіти.</p> <p>1995 рік ООН з ініціативи ЮНЕСКО оголосила Міжнародним роком толерантності.</p> <p>Того ж року на Генеральній конференції ЮНЕСКО було прийнято Декларацію принципів толерантності, в якій зазначено, що толерантність — це не лише моральний обов'язок, але й політична й правова потреба.</p> <p>Основним документом, у якому відображено права і свободи громадянина України, так і людини, яка не наділена таким юридичним статусом, є Конституція України. Принцип толерантності як складової демократичного режиму закріплено саме нормами Основного Закону.</p> <p>Альберда Т.Г. Механізм як загальнонаукова і правова категорія («правовий механізм») / Т.Г. Альберда // Молодий вчений. — 2013. — № 2. — С. 64—68.</p> <p>Стор. 65—66: Достатньо навіть простого перерахування поширених у науковій фаховій літературі варіантів для підтвердження слухності запропонованої тези: механізм державної влади; механізм держави; механізми контролю суспільства над владою; механізм правового регулювання; механізм реалізації права (правореалізації); механізм реалізації правових норм; механізм реалізації Конституції, конституційних норм; механізм забезпечення правової охорони Конституції України; механізм конституційного впливу</p>	<p>25 листопада 1981 року) [121], Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин [127], Декларація про засади щодо ліквідації міжнародного тероризму [122], Декларація й Програма дій, прийняті на Всесвітній зустрічі на вищому рівні в інтересах соціального розвитку, що відбулася в Копенгагені [124], Декларація ЮНЕСКО про расу й расові забобони [123]; Конвенція й Рекомендації ЮНЕСКО про боротьбу з дискримінацією у сфері освіти [208].</p> <p>Того ж року на Генеральній конференції ЮНЕСКО було прийнято «Декларацію принципів толерантності».</p> <p>Основним документом, у якому відображено права і свободи громадянина України і людини, яку не наділено подібним юридичним статусом, є чинна Конституція України. Статтею 24 Основного Закону визначено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.</p> <p>Стор. 319:</p> <p>На підтвердження вище викладених поглядів наведемо приклади застосування категорії «механізм» у фаховій літературі: механізм державної влади; механізм держави; механізми контролю суспільства над владою; механізм правового регулювання; механізм реалізації права (правореалізації); механізм реалізації правових норм; механізм реалізації Конституції, конституційних норм; механізм забезпечення правової охорони Конституції України; механізм конституційного впливу на акти державно-правового законодавства;</p>

Оригінальний текст	Текст дисертації Делії Ю.В.
<p>механізм конституційного впливу на акти державно-правового законодавства; механізм імплементації (реалізації) норм міжнародного права; механізм народовладдя; механізм реалізації безпосередньої демократії, самоврядування народу, народного суверенітету; механізм управління державними і громадськими справами; механізм реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; механізм правового гарантування; механізм забезпечення (державою) прав і обов'язків громадян; механізм процесуального регулювання, соціально-юридичний механізм забезпечення прав людини; механізм безпосередньої реалізації прав і свобод; правоохоронний механізм; механізм захисту суб'єктивних прав; механізм формування правомірної поведінки; механізм правового стимулювання; механізм взаємодії внутрішньодержавного та міжнародного права тощо.</p> <p>Стор. 66: Отже, «механізм» як загальнонаукова категорія (категорія академічного дискурсу) в процесі розширення діапазону свого вживання інтегрувався в категоріальний апарат права (під назвою «правовий механізм»), ставши його невід'ємною частиною. Механізм реалізації актів нормотворчості суб'єктів публічної адміністрації є доповненням понятійного апарата з використанням терміна «механізм». Можна вважати, що без застосування категорії «механізм» дескриптивний опис низки правових явищ є неповним, а в деяких випадках — узагалі неможливим. Звідси слід констатувати зростання евристичного потенціалу категорії «механізм» як на рівні правової теорії, так і конкретної правозастосовної діяльності.</p>	<p>механізм імплементації (реалізації) норм міжнародного права; механізм народовладдя; механізм реалізації безпосередньої демократії, самоврядування народу, народного суверенітету; механізм управління державними і громадськими справами; механізм реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; механізм правового гарантування; механізм забезпечення (державою) прав і обов'язків громадян; механізм процесуального регулювання, соціально-юридичний механізм забезпечення прав людини; механізм безпосередньої реалізації прав і свобод; правоохоронний механізм; механізм захисту суб'єктивних прав; механізм формування правомірної поведінки; механізм правового стимулювання; механізм взаємодії внутрішньодержавного та міжнародного права та багато інших.</p> <p>Стор. 333—334: Отже, «механізм» як загальнонаукова категорія (категорія академічного дискурсу) в процесі розширення діапазону свого вживання інтегрувався в категоріальний апарат права (під назвою «правовий механізм»), ставши його невід'ємною частиною. Механізм реалізації актів нормотворчості суб'єктів публічної адміністрації є доповненням понятійного апарата з використанням терміна «механізм». Можна вважати, що без застосування категорії «механізм» дескриптивний опис низки правових явищ є неповним, а в деяких випадках — узагалі неможливим. Звідси слід констатувати зростання евристичного потенціалу категорії «механізм» як на рівні правової теорії, так і конкретної правозастосовної діяльності.</p>

Зазначені частини тексту «дисертації» Ю.В. Делії було опубліковано у низці наукових видань, а той факт, що результати апробації дістали свого відображення в авторефераті, свідчить про брак уваги з боку редакційних колегій, працівники яких не звернули належної уваги на еле-

менти не автентичного тексту, хоча у написаних вказаним автором текстах це впадає в око з перших рядків.

На сьогодні в Україні на рівні центральних органів виконавчої влади у сфері освіти і науки не створено єдиної системи і бази для перевірки текстів на наявність у них запозичень без посилання на джерело, а так само — використання синонімії. Причиною цього є брак бюджетного фінансування освітянської та наукової галузей, коли державні навчальні заклади та наукові установи одержують кошти за остаточним принципом, а тому фінансування в такому обсязі не дозволяє поповнити наявну матеріальну базу якісним програмним забезпеченням для здійснення порівняльного аналізу електронних текстів. На адреси вишів, наукових установ та інших засновників наукових видань нерідко надходять комерційні пропозиції щодо встановлення комп'ютерних систем на кшталт системи «Антиплагіат» або стосовно співпраці у сфері перевірки дисертаційних робіт у галузі тих чи інших наук на плагіат, але враховуючи обсяги фінансування, не всі установи можуть дозволити собі такі витрати.

Виявлення на певному етапі плагіату в текстах наукових публікацій або в дисертаційних дослідженнях, як прийнято вважати, є проблемою авторів, рецензентів і наукових керівників, а не редакційної колегії. Разом з тим, надалі такі випадки не можуть позитивно позначитися на авторитеті наукового видання, оскільки це відбувається на ньому «рикошетом» під час згадки в документальних матеріалах, зокрема в атестаційній справі здобувача чи в експертних висновках, а також під час обговорення на рівні експертних рад.

З огляду на це, редакційні колегії наукових видань повинні постійно виконувати роботу із забезпечення чистоти публікації результатів наукових досліджень і виховання сумлінності серед авторів. Немає нічого аморального чи протиправного в тому, щоби відмовити авторові (незважаючи на наявність у нього наукового ступеня чи вченого звання) в публікації його праці у випадку виявлення в ній плагіату. Формалізм і безвідповідальність може бути «вилікувано» лише в такий спосіб. Щодо методів виявлення у наукових працях елементів плагіату, як показує власний досвід, не є обов'язковим мати спеціально придбану комп'ютерну систему — будь-які он-лайн системи «Антиплагіат» є безкоштовними та цілком дозволяють одержати бажаний результат. Для цього можна запропонувати доручити членам редакційних колегій і працівникам підрозділів, які здійснюють роботу з коригування та редагування видань, ще на етапі першої вичитки тексту дотримуватися такого алгоритму дій:

1) під час вичитки тексту звертати особливу увагу на дотримання єдиного стилю, власного оригінального «голосу» автора, та у разі виявлення невластивих йому «ноток» зазначити відповідні фрагменти (не автентичні елементи тексту);

2) користуючись електронною пошуковою системою, обрати будь-який зручний для використання варіант безкоштовної он-лайн перевірки

на плагіат (більшість серед таких систем мають приблизно однакову назву типу «Антиплагіат он-лайн»);

3) перевірити текст он-лайн, використовуючи інтерфейс відповідної системи он-лайн перевірки та у разі виявлення елементів плагіату зберегти результат;

4) оформити результат перевірки у вигляді порівняльної таблиці та скласти про це відповідний службовий документ-повідомлення (службову записку), адресований редакційній колегії видання, та в додатки до нього долучити складену порівняльну таблицю.

Таким чином, працівник науково-видавничого підрозділу вишу або наукової установи знімає із себе обов'язок «наводити глянець» у завідомо несумлінно написаному тексті та уникає необхідності усувати замість автора виявлені недоліки та грубі порушення вимог до підготовки та оформлення того чи іншого виду наукових праць.

Це дозволить досягти економії часу в роботі з текстами наукових публікацій і вчасно прийняти рішення про відхилення тих праць, де виявлено плагіат, а також запобігти використанню несумлінними авторами наукового видання для симулювання власної бурхливої діяльності, що у підсумку призводить лише до профанації науково-дослідницької роботи.

Kremenovskaya I.V.

PLAGIARISM IN THE SCIENTIFIC PUBLICATIONS: METHODS FOR IDENTIFYING AND USING

The research is devoted to the problem of using in scientific publication the text loanwords without chapter and verse to their authors (plagiarism). In article the negative effects of scientific publications are shown where the editorial boards are not properly organized the work with ensuring appropriate quality and purity of the published works. On practical examples the simple and cost-effective ways to detect plagiarism in scientific works are proposed.

Key words: scientific publications, plagiarism, text loan, reviewing.